

Вразливий свідок у практиці міжнародних і гібридних судів: правовий та криміналістичний аналіз

Розглядаючи еволюцію поводження з потерпілими в міжнародному кримінальному судочинстві, це дослідження висвітлює перехід від підходу, що ґрунтується на документальних доказах, до підходу, який надає перевагу прямим свідченням свідків, і орієнтованому на потерпілого підходу. Воно показує, як сучасні міжнародні й гібридні суди адаптуються, щоб краще розуміти та задовольняти потреби потерпілих, особливо вразливих свідків. За допомогою якісної методології, включно з історичним і порівняльним аналізом, у дослідженні розглядаються ключові правові інструменти, судові рішення та наукові коментарі. Інтегруючи безпосередній досвід автора як міжнародного судді, воно пропонує унікальний погляд на практичне застосування цих принципів. Таке поєднання практичної та академічної точок зору забезпечує всебічне розуміння правових і практичних аспектів поводження з жертвами, що робить це дослідження безцінним ресурсом як для науковців, так і для практиків у цій галузі.

Анна АДАМСЬКА-ГАЛЛАНТ

**ВРАЗЛИВИЙ СВДОК
У ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНИХ
І ГІБРИДНИХ СУДІВ: ПРАВОВИЙ
ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

Монографія

Перекладачка з польської на українську
Марія Коник

Харків
«Право»
2024

УДК 341.49:343.143

A28

Адамська-Галлант А.

A28 Вразливий свідок у практиці міжнародних і гібридних судів: правовий та криміналістичний аналіз : монографія / Анна Адамська-Галлант ; пер. з пол. на укр. Марія Коник. – Харків : Право, 2024. – 352 с.

ISBN 978-617-8448-54-7

Розглядаючи еволюцію поведження з потерпілими в міжнародному кримінальному судочинстві, це дослідження висвітлює перехід від підходу, що ґрунтується на документальних доказах, до підходу, який надає перевагу прямим свідченням свідків, і орієнтованому на потерпілого підходу. Воно показує, як сучасні міжнародні й гібридні суди адаптуються, щоб краще розуміти та задовольняти потреби потерпілих, особливо вразливих свідків. За допомогою якісної методології, включно з історичним і порівняльним аналізом, у дослідженні розглядаються ключові правові інструменти, судові рішення та наукові коментарі. Інтегруючи безпосередній досвід автора як міжнародного судді, воно пропонує унікальний погляд на практичне застосування цих принципів. Таке поєднання практичної та академічної точок зору забезпечує всебічне розуміння правових і практичних аспектів поведження з жертвами, що робить це дослідження безцінним ресурсом як для науковців, так і для практиків у цій галузі.

УДК 341.49:343.143

ISBN 978-617-8448-54-7

© Адамська-Галлант Анна, 2024

*Іноді мені страшенно сумно,
бо я не можу уявити, яким буде моє життя.
Я більше ніколи не побачу своїх батьків,
але до кінця життя бачитиму людей,
які вбили їх та їхніх дітей.
Мені нестерпно від цієї думки.*

11-річна Доната, цитата на меморіальній дошці
в Музеї геноциду в Кігалі в Руанді

Зміст

Список скорочень	8
Від авторки	9
Вступ	11

Розділ 1. Місце вразливого свідка в класифікації

особистих доказів у міжнародному кримінальному процесі	20
1.1. Еволюція процесуальної позиції потерпілого в міжнародному кримінальному процесі	21
1.2. Міжнародне кримінальне правосуддя як <i>forum testimonii</i> вразливого свідка	27
1.2.1. Підстави діяльності та предметна юрисдикція міжнародного кримінального правосуддя як детермінанти особливого становища вразливого свідка	32
1.2.2. Цілі міжнародного кримінального процесу як фактори, що визначають обсяг доказування, включаючи допит вразливого свідка	35
1.2.3. Умови доказування у кримінальних провадженнях у міжнародних і гібридних судах з особливим акцентом на показаннях свідків	41
1.2.4. Формально-правові аспекти допустимості показань свідків у судових процесах у міжнародних і гібридних судах	56
1.3. Вразливий свідок у класифікації свідків у міжнародних кримінальних провадженнях	70
1.3.1. Матеріальне визначення свідка в регламентах міжнародних кримінальних судів	70
1.3.2. Класифікація свідків, які беруть участь у міжнародному кримінальному процесі, у контексті наданої інформації	75
1.3.2.1. <i>Expert witness</i> і його роль у створенні версії кримінальної події та її оцінці	77
1.3.2.2. <i>Overview witness</i> у процесі відтворення контексту	81
1.3.3. Місце вразливого свідка в класифікації свідків у контексті кримінальних подій у практиці міжнародних і гібридних судів	86
1.3.3.1. Очевидець (<i>crimes-based witness</i>)	87
1.3.3.2. Неупереджений свідок	92

1.3.3.3. <i>Insider (linkage) witness</i> і його важливість у побудові версій події	93
1.3.3.4. <i>Потерпілий як свідок (victim witness)</i>	99
1.3.4. Етимологічна та семантична характеристика вразливого свідка у провадженнях у міжнародних і гібридних судах.....	103

Розділ 2. Кримінально-етичні аспекти участі вразливого свідка в міжнародному кримінальному процесі.....

2.1. Мотивація вразливих свідків до надання свідчень і відтворення сприйняття	113
2.1.1. Мотиви, що обґрунтовують свідчення	113
2.1.2. Ступінь задоволення очікувань вразливого свідка щодо надання свідчень	131
2.2. Посттравматичний стресовий розлад (<i>post traumatic stress disorder</i>) і синдром вини жертви насильства (<i>survivor guilt syndrome</i>) як визначальні фактори здатності вразливого свідка сприймати та відтворювати сприйняття.....	134
2.2.1. Посттравматичний стресовий розлад (<i>post traumatic stress disorder</i>) як фактор, що впливає на здатність сприймати та відтворювати сприйняття	134
2.2.2. Вина жертви (<i>survivor's guilt</i>) у вразливих свідків.....	144
2.3. Колективна пам'ять як фактор, що визначає зміст свідчень вразливого свідка	151
2.3.1. Формування колективної пам'яті щодо вразливих свідків	151
2.3.2. Колективна пам'ять і розповідь про події вразливого свідка.....	160
2.4. Культура сорому та її значення для переслідування сексуального насильства як воєнного злочину	163
2.4.1. Сексуальне насильство у зв'язку зі збройним конфліктом як причина вразливості свідків.....	163
2.4.2. Жертва сексуального насильства як вразливий свідок.....	174
2.4.3. Сексуальне насильство щодо чоловіків	184
2.5. Тиск і залякування.....	190

Розділ 3. Практика міжнародних і гібридних судів щодо вразливих свідків з особливим посиленням на практику ІСС.....

3.1. Отримання вразливого свідка на початковому етапі збору доказів	207
3.1.1. Слідче інтерв'ю (<i>investigative interview</i>) як метод отримання показань від вразливого свідка в розслідуванні міжнародних злочинів.....	217

3.2. Підтримка вразливих свідків на прикладі рішень, прийнятих у практиці ІСС та інших міжнародних судів, як інструмент забезпечення доказів	228
3.2.1. Система підтримки свідків і потерпілих	228
3.2.2. Способи захисту вразливих свідків на досудовому етапі та під час судових процесів у міжнародних судах	242
3.2.3. Практика міжнародних судів щодо вразливих свідків – жертв сексуального насильства	260
3.2.4. Підготовка вразливого свідка до давання свідчень, <i>proofing</i> та <i>coaching</i>	279
3.2.5. Виклики для вразливих свідків, що виникають під час <i>cross examination</i>	291
Висновки	303
Перелік судових рішень	318
Вироки Верховного суду	325
Перелік джерел права	326
Бібліографія	332

Список скорочень

ECCC	Extraordinary Criminal Chambers for Cambodia – Надзвичайні кримінальні палати для Камбоджі
ECHR	European Convention on Human Rights – Європейська конвенція з прав людини
ICC	International Criminal Court – Міжнародний кримінальний суд
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia – Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії
ICTY RPE	Rules of Procedure and Evidence of ICTY – Правила процедури та доказування ICTY
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda – Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди
ICTR RPE	Rules of Procedure and Evidence of ICTR – Правила процедури та доказування ICTR
KLA	Kosovo Liberation Army – Визвольна армія Косова
KSC	Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor’s Office – Спеціалізовані палати та спеціалізована прокуратура Косова
KSC RPE	Rules of Procedure and Evidence of KSC – Правила процедури та доказування KSC
ООН	Організація Об’єднаних Націй Організація – United Nations (UN)
SCSL	Special Court for Sierra Leone – Спеціальний суд для Сьєрра-Леоне
SCSL RPE	Rules of Procedure and Evidence of SCSL – Правила процедури та доказування SCSL
STL	Special Tribunal for Lebanon – Спеціальний трибунал для Лівану
STL RPE	Rules of Procedure and Evidence of STL – Правила процедури та доказування
STL UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo – Місія ООН у справах тимчасової адміністрації в Косові
VWS	Victims Witness Service – Сервіс для вразливих свідків
VWU	Victims and Witnesses Unit – Відділ у справах потерпілих та свідків
WPSO	Witness Protection and Support Office – Офіс захисту й підтримки свідків

Від авторки

Коли я поїхала на Балкани, до Косова, у 2013 році, я не припускала, що ця поїздка змінить моє життя настільки, що через роки я опинюся в зовсім іншому місці, ніж те, яке я колись планувала для себе. Це вимагало від мене вивчення багатьох нових речей, особливо тому, що мені несподівано довелося майже за одну ніч підготуватися до застосування зовсім іншого законодавства в якості судді. Крім того, мені довелося працювати з юристами з різних правових систем, які іноді тлумачили одні й ті самі положення у спосіб, який спочатку дивував, хоча після роздумів виявлялося, що це – один із можливих варіантів. Довелося пристосовуватися до роботи іноземними мовами, зі сторонами та свідками з різним менталітетом, які часто по-різному сприймали дійсність, вкладаючи різний зміст у, здавалося б, очевидні поняття. Щодня я стикалася з бар'єрами культурного характеру, які змушували бути обережною в тому, що я робила і як я говорила.

Розгляд справ про воєнні злочини був особливо складним. Вони були складними не лише з фактичної чи юридичної точки зору, а й емоційно. У судових процесах, у яких я брала участь, свідчило багато вразливих свідків, які стали жертвами найтяжчих згідно з міжнародним правом злочинів. З'являючись у суді, їм доводилося стикатися з травмою драматичного досвіду, який вони пережили. Для них участь у кримінальному процесі тягнула за собою ризик вторинної віктимізації, не в останню чергу через те, що їм доводилося повертатися до подій, які вони найбільше хотіли б стерти зі своєї пам'яті. Незважаючи на цей тягар, багато людей вирішили давати свідчення, що, у свою чергу, вимагало від тих, хто їх допитував, – суддів, прокурорів, слідчих, а також адвокатів – уміння справлятися з викликами роботи з людьми, які пережили травму. Коли я допитувала таких свідків, мене завжди супроводжувало усвідомлення того, що я можу легко нашкодити їм, хоча б просто неправильно поставивши запитання.

Чим більше я працювала зі свідками, які пережили воєнні злочини, тим більше я прагнула дізнатися якомога більше про фактори, які на них впливають. Я хотіла зрозуміти мотивацію, яка спонукала їх стати перед судом і дати свідчення, незважаючи на свої страхи й тривоги. Часто в присутності винуватця їхніх страждань. Тому я звернулася до рішень, прийнятих в інших міжнародних і гібридних судах, щоб знайти там хороші практики, які я могла би використати у своїй роботі в Косові. Я читала багато звітів про судові процеси над воєнними злочинцями, а також дослідження про свідків, які давали на них свідчення. Мене дедалі більше цікавила проблема вразливих свідків, і результатом цього дослідження стала моя докторська дисертація, яка й лягла в основу цієї книги.

Під час написання цієї книги я прагнула зробити свої роздуми на тему вразливого свідка якомога кориснішими, адже я сама є насамперед практиком. Я сподівалася, що вони також сприятимуть змінам у польській системі правосуддя, яка все ще потребує вдосконалення щодо роботи зі свідками, яких можливо віднести до категорії вразливих. Однак я не припускала, що вони, на жаль, стануть ще більш актуальними через війну, яка триває в Україні. У дуже близькій мені країні, де я з 2018 року працюю над реформуванням судової системи, щоб вона відповідала вимогам незалежного судочинства, які висуваються до будь-якого кандидата на вступ до Європейського Союзу. Як і мої численні українські друзі та колеги, я довгий час не хотіла вірити, що війна справді наближається.

Я захистила докторську дисертацію у Вроцлавському університеті 28 лютого 2022 року, через чотири дні після початку так званої повномасштабної агресії проти України. Останні кілька тижнів перед захистом я щодня прокидалася о 4.00 ранку, щоб перевірити в інтернеті, чи не ввійшли вже російські війська в Україну. Незважаючи на це, ми весь час працювали з українськими колегами та міжнародними експертами над призначенням нових членів Вищої ради правосуддя. Навіть 23 лютого 2022 року слухання кандидатів все ще відбувалися, але вже в режимі відеоконференції через зростаючу загрозу. Увечері один із моїх українських колег зателефонував і попередив, що заплановані на наступний день слухання, ймовірно, не відбудуться, оскільки може статися щось дуже погане. 24 лютого 2022 року російські війська напали на Україну. Хвиля біженців ринула до Польщі, рятуючись від жорстокості війни, яка все ще триває і якій не видно кінця.

Дедалі більше стає відомо про воєнні злочини та злочини проти людяності, скоєні на території України. Прокуратура й суди інтенсивно працюють над притягненням винних до відповідальності. Міжнародний кримінальний суд проводить своє розслідування ситуації в Україні. Так само багато європейських країн розслідують злочини, скоєні під час війни, на основі принципу універсальної юрисдикції. Зростає підтримка ідеї створення спеціального міжнародного трибуналу для розгляду злочинів агресії. Надзвичайно важливою частиною доказів, зібраних у всіх цих провадженнях, є свідчення безпосередніх свідків подій, багато з яких особисто пережили злочини. Тому важливо вміло отримувати від них інформацію, не в останню чергу для того, щоб захистити їх від вторинної віктимізації.

Дорогий читачу, дякую, що взяв до рук мою книгу. Сподіваюся, вона стане для вас цікавим читивом.

Подяка

Дякую моїм батькам і чоловікові за те, що вірили в мене і підтримували.

Вступ

Двадцять століття увійшло в історію як час, коли до влади в багатьох країнах прийшли тоталітарні режими, найдраматичнішим наслідком яких стали безпрецедентні за своїми масштабами злочини, в яких загинули мільйони людей. Для їх опису польський юрист Рафал Лемкін ще під час Другої світової війни ввів у мову міжнародного права новий термін *геноцид*, оскільки жоден із відомих раніше термінів не міг передати масштаби жорстокості та заподіяної шкоди¹. Згідно з концепцією Рафала Лемкіна, геноцид – це серія скоординованих дій, здійснених з метою знищення нації або етнічної групи, які не обмежуються її фізичним винищенням, але також включають дії, спрямовані на знищення її соціальної, політичної, культурної та економічної ідентичності. Необхідність покарання за цей найтяжчий злочин міжнародного права лягла в основу створення механізму міжнародного правосуддя.

Досвід Другої світової війни змусив міжнародну спільноту відрегулювати на безпрецедентні зверства, підвищивши усвідомлення необхідності покарання принаймні тих, хто обіймав найвищі керівні посади як у системі влади, так і у збройних структурах. Їх переслідування вимагало спеціальних заходів, заснованих на залученні адвокатів з-поза меж правової системи відповідних країн, через переконання, що лише за таких умов можна буде ефективно притягнути винних до відповідальності. Подібний спосіб дій згодом застосовувався неодноразово, починаючи з конфліктів у колишній Югославії. Повторення воєнних злочинів і злочинів проти людяності підкреслило необхідність

¹ Більш детально див.: Szawłowski R. Rafał Lemkin – twórca pojęcia «ludobójstwa» i główny architekt Konwencji z 9 XII 1948 (w czterdziestolecie śmierci). *Państwo i Prawo*. 1999. Zeszyt 10. S. 74–86; Mikke S. Adwokat Rafał Lemkin: wybitny nieznan. *Palestra*. 2006. Nr 51/1–2 (577–578). S. 110–113. URL: [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Palestra/Palestra-r2006-t51-n1_2\(577_578\)/Palestra-r2006-t51-n1_2\(577_578\)-s110-113/Palestra-r2006-t51-n12\(577_578\)-s110-113.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Palestra/Palestra-r2006-t51-n1_2(577_578)/Palestra-r2006-t51-n1_2(577_578)-s110-113/Palestra-r2006-t51-n12(577_578)-s110-113.pdf) (дата звернення: 15.04.2021).

Наукове видання

Адамська-Галлант Анна

ВРАЗЛИВИЙ СВІДОК У ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНИХ І ГІБРИДНИХ СУДІВ: ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Монографія

Підписано до друку 26.02.2024. Формат 60×90/16.

Ум. друк. арк. 22. Обл.-вид. арк. 20. Тираж 100 пр. Зам. № 135

ТОВ «Видавничий дім «Право»,

вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна

Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна

Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84

Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

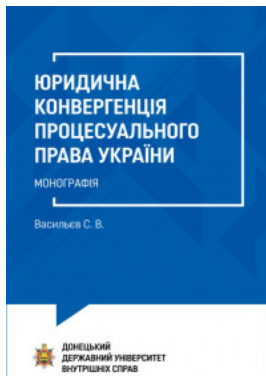
Виготовлено ТОВ «Промарт»,

вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна

Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017

Книги, які можуть вас зацікавити

Юридична
конвергенція
процесуального права
України

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

[Перейти на сайт](#) →